

Život zločinců ve středověku nebyl rozhodně žádný med. Dopadení se ve valné většině rovnalo z dnešního pohledu neuvěřitelnému fyzickému utrpení a rychlá smrt bývala mnohdy vnímána jako milosrdný rozsudek.

Ač se na první pohled může zdát, že středověké trestní právo sestavovali sami zvrhlí sadisté, při bližším seznámení je vidět, že si zákonodárci uvědomovali ošemetnost útrpných výslechů, které se v českých zemích provozovaly již od 14. století. V 16. století se však objevují názory na jejich bezcennost, jelikož na jedné straně u slabších jedinců vyvolaly ochotu přiznat se i k tomu, co neprovedli, u otrlých povah se vyslychající stejně ničeho nedozví, protože ani mučení je nedokáže zlomit. Zařazení většiny zločinů odpovídá dnešnímu pohledu na trestní právo a ve 2. polovině 17. století byl dokonce v českých na čas zrušen trest smrti. Idylka však netrvala dlouho, k jeho kvapnému obnovení došlo po několika pokusech o zabití panovníka.

Augšpurský edikt – listina, kterou v roce 1500 vydal Císař Svaté říše římské a která zakazovala tehdejším cikánům pobyt v německých zemích. Během následujících let byl zákon neustále zostřován a ve finále bylo dokonce povoleno cikánské kočovníky beztrestně zabíjet.

V českých zemích nebyla opatření proti cikánům nikdy tak drastická, přesto v roce 1549 vydal Ferdinand II. zákon o vyhnání cikánů ze země a všem svým poddaným nakazoval, aby je nikde netrpěli déle než jednu noc. Protože se však perzekuce často zvrhla v nepokryté násilí, muselo být vydáno nařízení, které doslova zakazovalo vraždění mužů a topení žen a dětí.

Bičování – jeden z mnoha druhů tělesných trestů, které se prováděly za méně závažné přestupky jako například drobné krádeže, smilstvo nebo nevhodné výroky na adresu mocných. Důtky měly různé podoby od jednoduchých karabáčů až po tzv. devíticásé kočky.

Cizoložství – neboli adulterium. Podle středověké definice se za cizoložství považovalo vše, co ačkoli spolu mohli vykonávat pouze manželé, bylo sezdanými lidmi prováděno v nemanželském loži. Jednalo se o těžký hrdelní zločin. Pokud se cizoložství dopustila žena, všechn její majetek propadl manželovi. Zajímavé je, že pro muže nebyl majetkový postih stanoven. Nerovné postavení ženy je patrné i z další poučky, že pokud manžel nebo otec přistihne svou ženu při cizoložství, má právo oba aktéry beztrestně zabít, zatímco o přistižení svého muže manželkou se nikdo nezmiňuje. Začátkem 17. století se však na cizoložství začalo pohlížet o něco mírněji a provinilci často vyvázli jen s vymrskáním či několikadenním pranýřem a finančními pokutami.

Čtvrcení koňmi – tento trest byl oblíben zejména ve Francii a do sytosti si jej užívali zločinci, kteří usilovali o královu hlavu. Ke všem končetinám odsouzeného byli zapřaženi koně a tahem do čtyř různých stran došlo k roztrhání těla. V českých zemích čtvrcení roztaženého těla většinou prováděl kat ostrým nožem, tedy bez pomoci koňské síly.

Drtiče kloubů – při méně závažných provinění nebo při výsleších se obviněným nasazovaly různé pomůcky, které jim měly působit bolest. Za nejmírnější formu přitom bylo považováno šněrování, při

kterém kat bolestivě utahoval provazová pouta na rukou. Dalším stupněm pak bylo nasazení palečnice (tedy dvou desek s kovovými hrboly, do nichž se vkládaly palce trestance a posléze se klíčkou stahovaly k sobě, čímž docházelo k drcení. Velmi podobně fungovaly právě i drtiče kloubů, které sestávaly z jednoho rovného a jednoho prohnutého silného kusu železa. Tyto dvě desky měly na vnitřní straně ostré výstupky, kterými se přikládaly na klouby odsouzených. K sobě se pak stahovaly za pomoci šroubů.

Exekuce – dnes slovo exekuce znamená vykonání rozhodnutí soudu a často se spojuje se zabavením majetku. Ve středověku slovo exekuce znamenalo vykonání hrdelního trestu, ať už v jakékoli podobě.

Falšování mincí – (padělání) je za závažný trestný čin považováno již od 11. století. Důvodem bylo ohrožování chodu ekonomiky státu. Trestem za takové konání bylo upálení.

Galeje – nucené práce, které sloužily jako trest za těžké zločiny. Odsuzovalo se k nim většinou za krádeže, podvody a znásilnění, ale hlavně na ně byli posíláni lidé, kteří nějakým způsobem překáželi mocným. Práce se vykonávaly v dolech nebo při stavbách, přímořské státy galejníky využívaly jako veslaře na svých lodích.

Hazardní hry – různé karetní hry nebo hry v kostky o peníze byly nevídanou zábavou již v 16. století. Tehdy k omezování hazardu vedly stejné motivy jako dnes. Tedy obavy před pácháním násilné a majetkové trestné činnosti spojené s poměrně velkým obratem peněz a častým scházením pochybných živlů na jednom místě. Dalším důvodem zákazu byla často bezvýchodná situace po vysoké prohře, která nutila postižené ke krádežím, podvodům a vraždám. Tresty však bývaly vcelku mírné, většinou se vše řešilo pouze žalářem.

Infanticidium – zabití novorozence nebo provedení potratu. Zatímco potraty se v 16. století zpočátku trestaly jen vymrskáním, za zabití novorozence se stínala hlava. Trestalo se i zatajování porodů

mrtvých dětí, tady však tresty byly vcelku mírné – obviněným hrozil výprask u pranýře. Později se tresty za zabití novorozenců i potraty silně zpřísnily. Odsouzeným hrozilo pohřbení za živa nebo probití srdce kůlem. Ve středověku bylo zabíjení malých dětí vcelku častou záležitostí, protože narození nemanželského dítěte se považovalo za společensky naprosto nepřijatelné. Chudým ženám proto mnohdy nic jiného nezbyvalo, než se takového potomka zbavit a doufat, že na to nikdo nepřijde. Tehdejší hrdelní právo pro takové činy mělo dokonce speciální označení „zahubení neřádně nabytého plodu“.

Jehlan – ostrý špalek ve tvaru jehlanu, na který se usazoval obviněný. Měl na něm sedět tak dlouho, dokud se nepřiznal. Toto „sedátko“ mělo v českých zemích oblíbenou variantu, které se říkalo osel. Jednalo se o přiostržené prkno usazené na dvou podstavcích. Zločinci (většinou obvinění z čarodějnictví) se na něj usazovali obkročmo, jako by seděli na koni.

Krvesmilstvo – neboli incest, tedy pohlavní styk mezi blízkými příbuznými. Středověké trestní právo na ně pohlíželo přísněji než na běžné smilstvo a v 17. a 18. století je trestalo převážně galejemi.

Lámání kolem – velmi krutý způsob poprav, který čekal pouze na ty nejtěžší zločince (několikanásobné vrahy nebo dlouholeté lupiče). Rozsudek tohoto znění byl na počátku 18. století shledán natolik závažným, že jej nemohl vyřknout místní soudce, ale musel být předkládán ke schválení říšskému soudu ve Vídni. Odsouzený byl nahý přivázan ke dřevěné konstrukci s roztaženýma rukama i nohama, přičemž všechny klouby byly podloženy tak, aby končetiny držely několik centimetrů nad zemí. Posléze se na holeně, stehna, předloktí a paže spouštělo těžké okované kolo, což způsobilo prolomení dlouhých kostí, případně kat lámal nešťastníkovy kosti železnou tyčí. Nakonec přišly na řadu hrud' a krk. Takto polámaný nešťastník býval pak do onoho kola vpletán (nezáleželo na tom, jestli lámání přežil, nebo ne) a vystaven na vysokém kůlu na popravišti. Tento trest byl zřejmě určen jen pro muže, jelikož se nenašla žádná zmínka o tom, že by lámání kolem podstoupila žena.

Mučicí lavice – jednoduchá pryčna s pouty na ruce a nohy, často vybavená také obojkem. Sloužila k usnadnění manipulace s odsouzeným nebo vyslychaným.

Naražení na kůl – jednalo se o jeden z nejdrastičtějších způsobů potavy. Odsouzenému byl do řitního otvoru za pomoci palice zaražen kůl asi půl metru hluboko, a ten se posléze s takto „napíchnutým“ nešťastníkem usadil do země ve svislé poloze. Při nejtvrďší verzi trestu (která má svůj původ v Turecku) se hrot kůlu přitom záměrně nepřiostrňoval, ale nechával se kulatý, aby nenarušil vnitřní orgány a nepřivodil smrt příliš brzo. V „ideálním“ případě kůl několik hodin až dnů procházel tělem odsouzence, který byl celou dobu při vědomí. Příčinou smrti pak bývalo zadušení, kdy kůl zcela utlačil dýchací cesty a vyšel ven ústy. Častěji se však využívaly ostré hroty, které si propíchnuly cestu ven z těla mnohem dříve a zkrátily tak odsouzenému utrpení.

Oběšení – jeden z nejjednodušších způsobů trestu smrti. Poprava oběšením byla také považována za potupný trest, ke kterému byly vyšší vrstvy odsuzovány jen zřídka. Zajímavé je, že tento trest náležel hlavně mužům, žen odsouzených k oběšení středověké soudní záznamy příliš mnoho nezmiňují.

Pranýř – trest za mírnější zločiny (drobné krádeže, nactiutrhaní, přechovávání zločinců, mravnostní delikty), obvykle mimo jiné doprovázel podmíněčné odsouzení k trestu smrti. Jednalo se o dobře viditelné místo v nejrůšnějších částech města, zpravidla bylo vybaveno kůlem, obojkem na řetěze zaraženém do zdi kostela nebo speciální dřevěnou konstrukcí. Zločinci se zde umisťovali na dobu řádově od několika hodin do několika dní, zpravidla s nasazenou potupnou maskou, hruškou v ústech, obojkem na krku a cedulkou s popisem jeho provinění.

Rozžhavené kleště – sloužily ke štípání na různých částech těla odsouzeného. Většinou se rozžhavenými kleštěmi štípala kůže na zádech. Tento způsob mučení sloužil spíše jako výslechová metoda

než jako přímý trest. Žhavé železo se také využívalo při cejchování – vypalování značek trestancům, aby byli pro soud v případě dalších zločinu snadno k rozeznání.

Řezání jazyka – vyříznutí jazyka mělo kromě působení silné bolesti také symbolický význam. Takto trestáni bývali zrádci nebo rouhači.

Smilstvo – (stuprum) se podle dobových dokumentů „vykonává tehdy, když by panna aneb vdova od někoho przněna byla. A děje se dobrovolně, to jest, když by panna aneb vdova sama k tomu svolila.“ Smilstvo se trestalo vymrskáním a vyhnáním z města, od 18. století začaly jako trest převládat galeje.

Španělská bota – fungovala na podobném principu jako palečnice a drtiče kloubů. Sestávala ze dvou prohnutých čelistí, které měly na vnitřní straně výstupky a byly vytvarovány tak, aby se mohly nasazovat na bérce provinilců. Po nasazení se oba díly k sobě stahovaly za pomoci šroubů. Španělská bota byla dle hrdelního řádu Josefa II a tereziánského zákoníku ve stupnici mučení hned za drtiči kloubů.

Tarantule – kleště určené ke znetvoření prsou. Trestaly se jimi ženy obviněné z čarodějnictví či uměle vyvolaného potratu.

Upálení – na hranici většinou končili kacíři a čarodějnice, tedy provinilci proti církevním pravidlům. Podle stupně provinění (tedy spíš podle stupně antipatií katolických představitelů k odsouzenému) se upravoval průběh hoření. Při „mírnějším“ trestu se oběti zlehčoval její úděl střelným prachem. Vysoce nebezpečné osoby musely přečkávat doslova několikahodinové smažení na mírném ohni.

Vražda – neboli mord. Již středověké hrdelní právo rozeznává mezi neúmyslným zabitím a úmyslnou vraždou. První zločin takového charakteru býval trestán poměrně mírně, neboť hlavním zájmem bylo odškodnit pozůstalé. Pokud však byla vražda spojena s dalšími zločiny (například s krádežemi a podvody), provinilec v lepším

případě přišel o hlavu, v horším jej čekala bolestivá smrt při lámání kolem. Zajímavé je, že i ve středověku měl napadený právo se bránit, a v takovém případě byl zbaven odpovědnosti za smrt útočníka.

Znásilnění – v porovnání s vraždami a majetkovými trestnými činy, bylo na znásilnění pohlíženo relativně mírně. Jistý vězeň si v roce 1750 za pokus o znásilnění šestiletého děvčátka odnesl pouhé dva roky nucených prací a čtvrtletní výprask karabáčem. Příčinou této shovívavosti pravděpodobně bylo nepříliš silné postavení ženy ve společnosti, a tedy i obtížná prokazatelnost takového skutku.

Žebřík – (jinak také skřípec) mučící nástroj, který vypadal jako klasický žebřík s válcem na navíjení provazu umístěným u dolního okraje žebříku. Odsouzený se přivazoval rukama zkroucenýma za zády k horním příčkám pevné části, nohama pak k válci. Otáčením válce docházelo k navíjení provazu a zvyšoval se tah na ruce až do stupně, kdy došlo k vykloubení ramen a natržení svalů a šlach ramenního pletence. Toto tzv. suché trápení na žebříku mohl kat ještě okořenit tím, že pohyboval tělem a zvyšoval tak bolest mučeného. Na to se často navazovalo i pálením svazky svíček na bocích, v místě posledních žeber.

Autor: Petra Soukupová

